

**Ružica RAZUM – Nenad MALOVIĆ – Kristina VUJICA (ur.), E-zbornik:
Religijsko obrazovanje u interkulturalnoj Europi, 2022., Zagreb, 485 str.**

Iako je interkulturalno obrazovanje prisutno u Europi od sedamdesetih godina prošlog stoljeća, uloga religije u promicanju interkulturalnih ciljeva počela se aktivno promatrati tek s ulaskom u novo tisućljeće. Svijest o religiji kao faktoru koji dovodi do konflikta potaknula je rasprave europskih institucija o ulozi religije u društvu koja ne može ostati na njegovim marginama. Potaknuto negativnim posljedicama koje su svoj uzrok imale u religijskom ekstremizmu, društvo se okrenulo prema poziciji moći koju religije imaju u sebi kako bi korištenjem vlastitih resursa dovele do pozitivnih učinaka u društvu i promicale europske vrijednosti koje su im zajedničke. 2008. Vijeće Europe izdaje dva važna dokumenta, »Bijelu knjigu o međureligijskom dijalogu« i »Preporuku o religijskim i nereligijskim uvjerenjima u interkulturalnom obrazovanju« u kojima religija, a onda i religijsko obrazovanje, imaju važnu ulogu. Glavna poruka dokumenata je nova zadaća koja se pripisuje religiji u javnom prostoru, a time i religijskom obrazovanju u javnom školstvu: doprinijeti miru, toleranciji i suživotu. Odgoj za dijalog i suživot postaju glavne značajke religijskog obrazovanja u školama. Hrvatska kao članica EU, ali i Vijeća Europe, ima zadaću i autonomiju pronaći odgovarajuća rješenja za implementaciju europskih

smjernica. Na tragu sve prisutnije i aktualnije teme interkulturalnog obrazovanja 20. rujna 2021. godine na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu održana je Međunarodna znanstvena konferencija čiji je rezultat tema ovog prikaza. Dvojezični e-zbornik »Religijsko obrazovanje u interkulturalnoj Europi« objavljen je u, prvom takve vrste, izdanju KBF-a u Zagrebu. Uz *Sadržaj* i *Predgovor*, Zbornik se sastoji od 488 stranica koje sadrže 12 članaka na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku. Sadržajno je Zbornik podijeljen na dva dijela. Prvi dio donosi tekstove na hrvatskom jeziku (8-234), a drugi dio tekstove na engleskom i njemačkom jeziku (239 – 481). Na kraju se donose adrese suradnika i popis recenzentata (482-484). Tekstovi predstavljaju teološke i religijskopedagoške perspektive autora iz Hrvatske, Slovenije, Njemačke i Austrije. Zbornik se može podijeliti na šest tematskih cjelina: definiranje pojma *interkulturalnost*, odgojno obrazovne politike i dokumenti, komparativne analize predmetnih kurikula, oblici rada u vjeronaučnoj nastavi pri provedbi međureligijskog i ekumenskog učenja, kompetencije i osposobljavanje vjeroučitelja za interkulturalno obrazovanje te uloga znanstvenih disciplina, teologije i religijske pedagogije u odgoju za interkulturalnost.

Definiranje pojmova prva je pretpostavka govora o interkulturalnom obrazovanju. Razumijevanje pojma interkulturalnost prikazuje se definiranjem njegovih sastavnica, pojmova *kultura* i *identitet* u članku N. Malović, *Dinamičan identitet i kulturalni resursi u transkulturalnom kontekstu* (47-62) prema kojem je glavna zadaća i doprinos religijskog obrazovanja, u kontekstu interkulturalnog, upoznavanje vlastitog i tuđeg identiteta uzimajući u obzir njegove dinamike. Smjernice Vijeća Europe o religijskoj dimenziji interkulturalnog obrazovanja donose se u prikazu ključnih hrvatskih i europskih dokumenata u članku R. Razum – M. Jurišić, *Religijska dimenzija interkulturalnog obrazovanja u europskim i hrvatskim dokumentima* (216-233). Članak prikazuje implementaciju europskih smjernica u nacionalnim odgojno-obrazovnim dokumentima te ispituje zastupljenost interkulturalnih i međureligijskih sadržaja metodom analize predmetnih kurikuluma i međupredmetnih tema iz društveno-humanističkog područja. Članci B. V. Mandarić – G. Barudžija, *Religijsko obrazovanje iz perspektive interkulturalnog dijaloga u Italiji, Finskoj i Hrvatskoj – komparativni pristup* (109-132) i A. T. Filipović – D. Barić, *Interkulturalna dimenzija obrazovanja i vjeronauk u školama u Europi. Usporedba triju zemalja* (133-150), komparativnim analizama hrvatskog kurikuluma za katolički vjeronauk i kurikuluma religijskog obrazovanja u Italiji, Finskoj, Švedskoj i njemačke savezne pokrajine

Baden-Württemberg, donose pregled trenutnog stanja i smjer razvoja religijskog obrazovanja u europskim zemljama i Hrvatskoj. U hrvatskom vjeronaučnom kurikulumu ističe se nedostatak dijaloga s nereligioznima te se ukazuje na potrebu formacije nastavnika u odnosu na provođenje interkulturalne dimenzije u vjeronauku. T. Šegina u radu *Kvalitativna analiza religijske dimenzije interkulturalnog odgoja i obrazovanja u srednjoškolskom odgojno-obrazovnom sustavu u Republici Hrvatskoj* (151-176) stavlja fokus isključivo na hrvatski kontekst te prikazuje detaljnu analizu kurikuluma svih predmeta iz društveno humanističkog područja u srednjim školama. Odgovarajući na pitanje otvorenosti za religijsku dimenziju interkulturalnosti izvan vjeronaučnog konteksta zaključuje da vjeronauk ima ključnu ulogu u odgoju učenika za interkulturalnost. Primjer iz prakse donosi M. Komáromi, *Promjena perspektive: Učiti od religije – analiza novog austrijskog kurikuluma katoličkog vjeronauka* (78-108). Austrijski model religijskog obrazovanja predstavlja suradničko učenje kao način učenja o sebi i o drugima. Oblik kooperativnog učenja predstavljen je i u hrvatskim primjerima na razini visokog obrazovanja, ali i kao poticaj osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju (J. Zečević-Božić, *Značenje i mogućnosti interkonfesionalne suradnje u izvođenju nastave konfesionalnog vjeronauka*, 201-215).

Kada Vijeće Europe govori o religijskom obrazovanju u javnom prostoru

ru, podrazumijeva akonfesionalan model koji se temelji na neutralnom pristupu učenju o religijama. Posljedice takvog pristupa na razvoj identiteta djece i mladih te nužnost odgoja za religijsku pismenost i suživot pokazuje primjer slovenskog modela prema kojem je religijsko obrazovanje nepostojeće (J. Vodičar, *Religija kao sadržaj u školskom sustavu Republike Slovenije: neophodna za toleranciju, a htjeli bismo je zaobići*, 177-191). Predmet ne odgaja za susret sa stvarnošću koja je obilježena religijskim i nereligijskim uvjerenjima. Neutralan pristup se pokazuje kao onaj koji ne doprinosi suživotu, već samo omogućuje podnošenje, ali ne dovodi do suradnje i susreta. Za razvoj kulturno odgovarajućeg sadržaja i primjenu smjernica koje dolaze iz zapadne Europe potrebno je uložiti dodatan napor za obrazovanje vjeroučitelja kako ne bi došlo do neusklađenosti postavljenih ishoda na nacionalnoj razini i provedbe u nastavi (Elvi Piršl, *Odgov i obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju (vjero)učitelja*, 8-22). Nova kompetencija koja se očekuje od vjeroučitelja je transreligijska kompetencija, nužna za ostvarivanje uspješne komunikacije i rješavanja sukoba u međureligijskom dijalogu pri vjeronaučnoj nastavi (J. Garmaz – H. Mendl, *Stjecanje transreligijskih kompetencija*, 23-46). Razvoj interkulturalnog sadržaja u vjeronauku oče-

kuje se od dviju međusobno povezanih disciplina, teologije i religijske pedagogije. Teologija svojom interdisciplinarnošću postavlja temelje za dijalog vjere i znanosti u vjeronaučnoj nastavi pri provedbi interkulturalne dimenzije (Kristina Vujica, *Dijalog vjere i znanosti kao nova religijska dimenzija interkulturalnoga obrazovanja*, 63-77), a kritičkim promišljanjem o religijskoj pedagogiji istaknuta je njezina zadaća u okviru razvoja dijaloških kompetencije islamskih vjeroučitelja u BiH (Edina Vejo, *Bosanskohercegovački prilog međureligijskom interkulturalnom dijalogu*, 192-200).

Teme ovog Zbornika obuhvatile su sve razine govora o interkulturalnosti, od odgojno obrazovnih politika do obrazovanja i kompetencija vjeroučitelja, didaktičkog i metodičkog pristupa u vjeronaučnoj nastavi kao i pitanje modela vjeronauka u budućnosti. Na tragu rečenog, a imajući u vidu da je na hrvatskom govornom području tema religijske dimenzije interkulturalnog obrazovanja slabo zastupljena, E-zbornik je veliki doprinos hrvatskoj znanstvenoj zajednici, visokom obrazovanju, ali i ustanovama koje su odgovorne za cjeloživotno obrazovanje učitelja, kao i radu vjeroučitelja u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju. Poticaja za daljnji rad, u teoriji, ali i praksi, ne nedostaje.

Marija Jurišić